

УДК 657.92

Парфентій Л.А.

*к.е.н., доцент кафедри соціально-економічних дисциплін,
Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Суми, Україна*

Тищенко Д.О.

*студент, Сумська філія Харківського національного
університету внутрішніх справ, м. Суми, Україна*

СЛАБКІ СТОРОНИ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Збільшення кількості бізнес-одиниць і зростання складності фінансово-господарських зв'язків між ними, обумовлене економічним розвитком у державі, часто призводить до виникнення судових спорів між суб'єктами підприємницької діяльності. Крім того, ініціювати порушення кримінальних справ проти суб'єктів господарювання в разі наявності підстав можуть також органи державної влади. На стадії досудового розслідування та судового розгляду важлива роль належить науковим методам збору доказів. Одним з таких методів, що застосовується у процесі розслідування або судового розгляду справ про розкрадання та привласнення майна, інші корисливі господарські злочини, є судово-бухгалтерська експертиза [3], яка досліджує конфліктні ситуації у фінансово-господарській діяльності підприємств різної форми власності, що допустили збитки, втрати, крадіжки цінностей та інші негативні явища, які стали об'єктами розслідування правоохоронних органів з метою запобігання їм у майбутньому [2].

Судово-бухгалтерська експертиза належить до найпоширеніших видів судових експертиз, що призначається на стадіях розгляду справ, які перебувають у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду [1]. Її застосовують при розслідуванні та розгляді кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, для розв'язання яких необхідні спеціальні знання з бухгалтерського обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства [3]. Для цього залучають експерта-бухгалтера, який проводить дослідження та складає експертний висновок, застосовуючи свої високопрофесійні знання у сферах бухгалтерського обліку, господарського контролю та економічного аналізу, які одночасно є спеціальними – невластивими для слідчого або суду. Він може досліджувати лише ті документи, які є у справі й надані йому слідчим або судом [1]. Тому нерозуміння слідчим або судом завдань, які можуть бути поставлені для вирішення експертом-бухгалтером, призводить до перевищення меж компетенції експерта або неможливості виконання окремих завдань.

Незважаючи на високу ефективність проведення судово-бухгалтерської експертизи, процес її планування та організації ускладнюється наявністю численних порушень у фінансово-господарській діяльності суб'єктів господарювання, недосконалістю нормативно-правової бази, що регулює експертну діяльність в Україні, низьким кваліфікаційним рівнем експертів, а також вузьким колом їх правових функцій. Зокрема, відсутній нормативно-правовий акт, який безпосередньо регулював би проведення судово-бухгалтерської експертизи, що дало б змогу на

законодавчому рівні закріпити порядок і умови її проведення та залучення експерта-бухгалтера до судового процесу [6]. Крім того, у законодавстві відсутнє саме визначення сутності поняття «судово-бухгалтерська експертиза».

Своєчасне виявлення порушень, визначення винних осіб суттєвою мірою залежить від кваліфікаційного рівня та досвіду експерта-бухгалтера, який здійснює експертизу. Відповідно до статті 10 Закону України "Про судову експертизу" судовими експертами можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [5]. Сучасний рівень кваліфікації експертів-бухгалтерів є низьким, що пояснюється невідповідністю їх спеціальних знань займаній посаді, а також відсутністю відповідної підготовки. Правоохоронні та судові органи можуть вільно обирати експертів-бухгалтерів: це можуть бути як особи, що внесені до реєстру атестованих судових експертів, так і особи, що мають значний досвід роботи в галузі бухгалтерського обліку, але не атестовані [4]. Такий порядок залучення експертів-бухгалтерів до судового слідства є недосконалим. Для вирішення цієї проблеми доцільно створити картотеку відомостей за кожним експертом, що працює в певному регіоні, яка б містила інформацію про експерта, його кваліфікацію, досвід і результати роботи. Наявність такої бази даних дозволить проводити аналіз експертної роботи, визначати професійний рівень практикуючих експертів-бухгалтерів і вживати заходів щодо його підвищення.

Таким чином, зазначені проблеми організації судово-бухгалтерської експертизи можуть бути вирішені шляхом реалізації наступних заходів:

- вдосконалення чинної нормативно-правової бази, яка регулює експертну діяльність в Україні, шляхом розширення правових функцій експерта-бухгалтера;
- застосування науково обґрунтованих методів, формування принципово нових підходів і використання сучасних методик до організації, планування та проведення досліджень;
- налагодження чіткої та злагодженої взаємодії між суб'єктами призначення та проведення експертизи з метою підвищення її ефективності, що залежить від волевиявлення даних суб'єктів та раціональності дій, які вони уповноважені здійснювати;
- збільшення терміну та кількості осіб, що залучаються до проведення експертних досліджень (комісійних експертиз);
- підвищення кваліфікаційного рівня експертів у напрямку їх підготовки та атестації, що підтверджується наявністю свідоцтва судового експерта-бухгалтера;
- судово-бухгалтерська експертиза з моменту її призначення і до передачі експертного висновку суб'єктам призначення має здійснюватися з дотриманням процесуального законодавства;
- експерт-бухгалтер повинен бути забезпечений всіма необхідними для проведення дослідження документами [6].

Впровадження зазначених пропозицій є запорукою вдосконалення процесу судово-бухгалтерської експертизи, що, в свою чергу, дозволить підвищити ефективність організації боротьби з економічною злочинністю в Україні.

Отже, можна зробити висновок про наявність і необхідність удосконалення слабких сторін процесу судово-бухгалтерської експертизи в Україні, оскільки вона є важливим засобом захисту інтересів громадян і юридичних осіб, сприяє швидкому, повному та неупередженому розслідуванню, виконує цілу низку найважливіших завдань для встановлення порушень трудового законодавства, визначення розміру втрат від правопорушень в організації праці, у використанні трудових ресурсів і заробітної плати, а також забезпечує розробку пропозицій щодо профілактики негативних явищ. На сьогоднішній день у процесі здійснення судово-бухгалтерської експертизи виникає ряд проблем, для вирішення яких у майбутньому необхідно внести суттєві зміни до існуючих законодавчих актів, спрямовані на вдосконалення та уточнення нормативно-правової бази, що регулює судово-експертну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базась М.Ф. Теоретика-методологічні засади судово-бухгалтерської експертизи [Текст] : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М.Ф. Базась. - К.: МАУП, 2007. - 488 с.
2. Боїла Л. Перспективи розвитку судово-бухгалтерської експертизи [Текст] / Л. Боїла, Я. Мех // Наукові Записки. – 2010. – № 14. – С. 25 – 29.
3. Камлик М.І. Судова бухгалтерія [Текст] : підручник / М.І. Камлик. - 4-те вид., доп. та перероб. - К. : Атіка, 2003. - 592 с.
4. Павлюк Д.Є. Проблеми підвищення ефективності проведення судово-економічних експертиз [Текст] / Д.Є. Павлюк, Л.Г. Михальчишина // Фінанси, облік і аудит. – 2012. – № 5. – С. 22–24.
5. Про судову експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>. – Законодавство України.
6. Сторожук Н. Судово-бухгалтерська експертиза: критичний огляд нормативно-правового регулювання, методології та організації [Текст] / Н. Сторожук // Бухгалтерський облік і аудит: Науково-практичний журнал. - 2009. - № 6. - С. 43-49.